

РОМАНО-ГЕРМАНСЬКІ МОВИ

УДК 811.111'373.72

DOI: 10.12958/2227-2844-2022-2(350)-51-59

Комлик Н. Ю.,

викладач кафедри романо-германської філології

ДЗ «Луганський національний університет

імені Тараса Шевченка», м. Полтава, Україна.

nataly-off@i.ua

<https://orcid.org/0000-0002-3083-8328>

АНГЛІЙСЬКІ ІДІОМИ ІЗ СУРЯДНИМИ СЛОВОСПОЛУЧЕННЯМИ ЯК РЕПРЕЗЕНТАНТИ АНГЛОМОВНОЇ КАРТИНИ СВІТУ

Мова – це не просто ідеальна знакова система, відірвана від соціуму, а вид такої знакової діяльності, який полягає у „застосуванні історично усталених у певній етнічній спільноті артикуляційно-звукових актів для позначення явищ навколишньої дійсності, їх ідеальних відображень у свідомості з метою обміну між членами спільноти осмислюваною інформацією” (Енциклопедія, 2004, с. 346). Незаперечним є той факт, що мова є основним інструментом організації й координації всіх без винятку видів суспільної діяльності. Відтак про мову, як слушно зауважує І. Заремська, можна говорити як про своєрідне дзеркало між людиною й світом, яке відображає не лише реальний світ, а й суспільну свідомість народу (Заремська, 2011, с. 396), тому вона є засобом формування мовної картини світу, яка в кожного народу репрезентує водночас і загальне світосприйняття, і те, що притаманне лише цій нації. Ідіоми якраз є тим шаром лексики, який всотує багатство й специфіку розуміння навколишньої дійсності кожною сформованою спільнотою, не виняток в цьому й англомовний простір.

У сучасному мовознавстві спостерігається нова тенденція в розгляді мовної картини світу, зокрема в тісному зв'язку із сталими лексичними одиницями. Різні її аспекти досліджували М. Алефіренко, Н. Арутюнова, М. Блек, Л. Вайсгербер, В. Гумбольдт, О. Дзюба, Ю. Караулов, В. Клононенко, В. Маслова, В. Телія, Д. Хаймс та ін. Спроби аналізу взаємозв'язку ідіом та мовної картини світу знаходимо в працях Н. Госяк, Т. Вільчинської, Ю. Жарікової, О. Пальчикової. Однак більшість досліджень апелюють до семантичного рівня ідіом, а закономірності синтаксису, що проявляються в цих одиницях упущені або проаналізовано поверхово. Це зумовлює актуальність і перспективність наукового пошуку, до того ж у сучасній лінгвістичній науці не представлено дослідження англійських ідіом як національно конотованих виразів крізь призму диференціації сурядного

синтаксичного зв'язку на рівні словосполучення, яке є одним із елементів, що формує ці специфічні одиниці.

Об'єктом нашої наукової розвідки є ідіоми англійської мови, а предметом – ті, у межах яких функціують сурядні словосполучення.

Лінгвістика рясніє різними підходами до тлумачення поняття „мовна картина світу”. Вперше воно з'явилося в працях Л. Вайсгербера, який був переконаний, що мова створює уявлення етносів про реальність, а тому правомірно говорити, що є стільки бачень і розумінь світу, скільки й мов (Вайсгербер, 2004). Така думка перегукується з ідеями В. фон Гумбольдта про те, що мова має антропоцентричний характер і під час називання предметів творить для народу-носія його власну картину світу (Гумбольдт, 200). Одним із сучасних найбільш ґрунтовних тлумачень мовної картини світу вважаємо дефініцію запропоновану О. Селівановою. У її науковій праці „Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія” це поняття потрактовано як „представлення предметів, явищ, фактів, ситуацій дійсності, ціннісних орієнтирів, життєвих стратегій і сценаріїв поведінки в мовних знаках, категоріях, явищ мовлення, що є семіотичним результатом концептуальної репрезентації дійсності в етносвідомості” (Селіванова, 2006, с. 365). Дійсно, мовна картина світу репрезентує уявлення певного соціуму про світ, які в результаті ментальних процесів формують вербальні конструкції, що мають віддзеркалення на всіх рівнях мови. Тому, як уважають З. Попова й І. Стернін, її складовими є: 1) номінативні засоби мови (лексеми, фразеологізми); 2) функціональні засоби мови (відбір лексики й фразеології для спілкування, склад найбільш частотних мовних засобів); 3) образні засоби мови (національно-специфічна образність, напрямки розвитку переносних значень, внутрішня форма мовних одиниць); 4) фоносемантика мови (Попова, Стернін, 2007).

Ядром будь-якої мовної картини світу є, безперечно, фразеологічні одиниці, оскільки саме вони вбирають в себе інформацію про історію, культуру, національну психологію народу. Як слушно зауважує А. Бабкін, ідіоматика є „святим національної мови, де досить чітко відображається дух певної нації та проявляється уся своєрідність нації” (Бабкін, 1970, с. 215). Ті образи, які містять в собі ідіоматичні вирази, репрезентують абсолютно усі сфери життя мовної спільноти. Однак поява ідіом – це не лише одновекторний кумулятивний процес, адже послуговування таким шаром лексики також сприяє збагаченню особистості лінгвокраїнознавчою інформацією.

Ідіоми трактують по-різному у вітчизняному та зарубіжному мовознавстві. У перекладі з грецької мови, з якої запозичено це слово, ідіома означає „особливість, своєрідність”. Традиційно цю лексичну одиницю виділяють у складі фразеологічних зрощень, які існують поряд з фразеологічними єдностями та фразеологічними сполученнями. Ця загальноприйнята класифікація була запропонована В. Виноградовим. На противагу цьому «вузькому підходу» в працях британських та американських лінгвістів популярним є «широкий підхід»: до ідіом варто

зараховувати не лише фразеологічні одиниці всіх типів, а й паремії, крилаті вислови, мовні кліше, сленгові фрази та цитати. Усі ці лексеми мають спільну рису – ідіоматичність, тобто значення виразу повністю не дорівнює сумі значень слів-компонентів.

Особливу увагу привертають ідіоми, які утворилися шляхом «застигання» сурядних вільних словосполучень. Можна припустити, що цей процес був довгим, адже, як відомо, для сурядних словосполучень характерний найвищий рівень незалежності між компонентами. Серед інших диференційних ознак цієї групи словосполучень вирізняємо: рівноправність конститuentів, однаковість їхньої синтаксичної функції у площині речення, небінарність структури (потенційна багатоконпонентність) та реалізація зв'язку між компонентами за допомогою сурядних сполучників й інтонації (Комлик, 2021, с. 61). Такі параметри мінімалізують шанси на появу семантико-синтаксичної нечленованості словосполучення. Однак екстралінгвальні фактори стимулюють протилежну тенденцію. Варто зауважити, що вперше спаяність слів як одну із потенційних ознак словосполучення виділив І. Ріс. За рівнем злитості мовознавець виділяє три групи словосполучень: 1) тісні групи (підрядні словосполучення); 2) напівтісні групи (поєднання прикладкового характеру); 3) слабкі групи (сурядні словосполучення) (Ries, 1927). Ми вважаємо, що ідіоми, які утворилися із колись вільних сурядних словосполучень, з одного боку, на формально-граматичному рівні демонструють слабкий зв'язок компонентів, але, з іншого – на семантико-синтаксичному рівні формують єдине поняття, яке можливе злиттям лише даних одиниць, а тому неподільність є очевидною. Ідіома *to be like chalk and cheese* має значення „дуже відрізнятись”. Граматично правильними будуть словосполучення *chalk and blackboard*, *bread and cheese*, однак у таких словосполученнях кожен конститuent зберігає своє первинне значення. Навіть у поєднанні *chalk and cheese* значення компонентів може бути прямим, однак ситуація спілкування, де ця конструкція використовується, уможлиблює нівелювання прямого значення обох складників і трансформацію сурядної сполуки в ідіому з абсолютно новим значенням.

У розглянутих нами сталих виразах досліджено первинний семантичний обсяг сурядних словосполучень-складників, який став основою трансформації цих синтаксичних одиниць в ідіому із неозначенням. На формально-граматичному рівні ці словосполучення формують групи із гомогенними складниками: іменниками, прикметниками, дієсловами, займенниками, прислівниками та навіть прийменникам, поєднаними за допомогою сурядних сполучників *and* та *or*.

Вихідна семантика іменникових сурядних словосполучень представлена такими реалізаціями:

1) поєднання комплементарних понять-антонімів: *all' s fair in love and war* (на війні та в коханні всі засоби дозволені); *a matter of*

life and death (питання життя і смерті); *come hell or high water* (в біді і радості);

2) поєднання схожих просторових іменників: *every nook and cranny* (кожен закуток);

3) поєднання зоонімів: *to rain cats and dogs* (сильна злива); *to fight like cats and dogs* (жити, як кішка з собакою);

4) поєднання назв частин тіла чи понять, що пов'язані з тілом : *to cost an arm and a leg* (коштувати цілий статок); *flesh and blood* (кровиночка / рідня); *neck and neck* (однаково /під-о-пліч); *be full of blood and guts* (сповнений крайнього насилля); *all fingers and thumbs* (бути незграбним); *blood, sweat and tears* (тяжка робота);

5) поєднання назв предметів побуту: *to be on pins and needles* (сидіти як на голках);

6) поєднання назв осіб за родом діяльності: *movers and shakers* (важливі птиці / великі цабе);

7) поєднання назв кількісного значення: *to be part and parcel of sth* (бути обов'язковою частиною чогось);

8) поєднання назв продуктів харчування: *be your bread and butter* (бути засобом для існування);

9) поєднання назв, пов'язаних із буттям людини: *be the life and soul of the party* (бути в центрі уваги);

10) поєднання назв схожих чи тотожних понять: *hustle and bustle* (суєта).

11) поєднання назв різнорідних понять: *by leaps and bounds* (семимильними кроками); *be at someone's beck and call* (бути в чиємусь розпорядженні); *by hook or by crook* (всіма правдами й неправдами); *put on yourself airs and graces* (надавати собі надмірної значимості); *chalk and cheese* (бути дуже різними).

Дієслівні сурядні словосполучення репрезентують такі значення, що лягли в основу зрощених ідіом:

1) поєднання назв кількох завершених дій: *when all's said and done* (в кінці-кінців);

2) поєднання назв антонімічних дій, при чому значення першої посилюється через використання заперечної частки із другим компонентом: *all work and no play makes Jack a dull boy* (умієш працювати – умій і відпочивати);

3) поєднання назв загальних дій та процесів: *ride or die* (або пан або пропав); *to cut and run* (накивати п'ятами); *wear and tear* (зношувати через постійне використання).

Прикметникові словосполучення генерують первинні значення через такі сполуки:

1) поєднання комплементарних понять-антонімів: *to go through thick and thin* (пройти крізь вогонь і воду);

2) поєднання назв ознак навколишньої дійсності: *to blow hot and cold* (сім п'ятниць на тиждень); *to leave high and dry* (покинути напризволяще); *loud and clear* (чітко і зрозуміло);

3) поєднання назв ознак емоційно-чуттєвої сфери: *nearest and dearest* (найближчі родичі); *cool, calm and collected* (спокійний та зібраний); *all sweetness and light* (сама досконалість / дуже милий);

4) поєднання назв ознак, пов'язаних із буттям людини: *dead and buried* (повністю завершений);

5) поєднання назв кольорів чи їхніх відтінків: *black and blue* (бути в синяках);

6) поєднання назв схожих чи тотожних ознак: *scrimping and saving* (заощаджуваний / економний).

Прийменникові та прислівникові сурядні словосполучення в складі ідіом є малочисельними. До того ж варто зауважити, що поєднання службових слів сурядних зв'язком не функціують як вільні словосполучення. Однак семантико-синтаксичний рівень є одним із найдинамічніших у мові, який орієнтується, насамперед, на потреби живої комунікації. Саме позамова дійсність уможливорює появу конструкцій на зразок *be out and about*, які набувають статусу „застиглих” словосполучень, а не просто сполук слів, оскільки є носіями певного значення, характерного лише цьому словосполученню. Маємо ідіоми, у яких словосполучення мають такі вихідні значення:

1) поєднання назв напрямку руху: *to know something backwards and forwards* (знати щось, як свої п'ять пальців); *left, right and centre* (направо і наліво / в багатьох місцях);

2) поєднання службових слів, що є носіями протилежних чи подібних (однакових) значень: *off and on* (час від часу); *be out and about* (бути постійно в русі); *through and through* (у всіх відношеннях / наскрізь).

Ідіоми – результат складних процесів, що відбувалися й продовжують відбуватися на семантико-синтаксичному рівні англійської мови. Проаналізовані нами ідіоматичні одиниці репрезентують трансформацію значення таких специфічних синтаксичних одиниць, як сурядні словосполучення, в сталі вирази живого спілкування. На особливу увагу заслуговує той факт, що семантика ідіом у більшості випадків не впливає із значення конститuentів сурядних словосполучень. Однак саме ці словосполучення лежать в основі значного шару ідіом, які відтворюють специфічне світосприйняття англійським соціумом, а тому є одним із пазлів англійської картини загалом.

Список використаної літератури

1. Українська мова: Енциклопедія / за ред. В. М. Русанівського, О. О. Тараненка та ін. Київ : Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2004. 824 с. **2. Заремська І. М.** Мовна картина світу як об'єкт лінгвістичних досліджень. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 10: Проблеми граматики і лексикології української мови.* 2011. Вип. 7. С. 396–402.

- 3. Вайсгербер Й. Л.** Родной язык и формирование духа / пер. с нем. О. А. Радченко. Москва : Едиториал УРСС, 2004. 232 с.
- 4. Гумбольдт В. фон.** Избранные труды по языкознанию / пер. с нем. Г. В. Рамишвили. Москва : Прогресс, 2000. 400 с.
- 5. Селіванова О.** Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля – К., 2006. 716 с.
- 6. Попова З. Д.,** Стернин И. А. Когнитивная лингвистика. М. : АСТ: Восток-Запад, 2007. 314 с.
- 7. Бабкин А. М.** Русская фразеология, ее развитие и источники. Л. : Наука, 1970. 264 с.
- 8. Комлик Н. Ю.** Англійські прислів'я як експлікатори сурядних словосполучень із єднальним сполучником *and* та протиставним *but*. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. Філологічні науки.* 2021. № 3 (341). С. 60–67.
- 9. Ries J.** Was ist Syntax? Prag, 1927. 320 p.
- 10. English idioms.** Картки для вивчення англійських слів. Львів : English Student.
- 11. Michael McCarthy, Felicity O'Dell.** English idioms in use. Intermediate. Cambridge University Press, 2017. 178 p.
- 12. Felicity O'Dell, Michael McCarthy.** English idioms in use. Advanced. Cambridge University Press, 2017. 179 p.

References

- 1. Rusanivskiy, V. M., & Taranenko, O. O.** (Eds.). (2004). *Ukrainska mova: Entsyklopediia [Ukrainian language. Encyclopedia]*. Kyiv: Vyd-vo «Ukr. entsykl.» im. M. P. Bazhana [in Ukrainian].
- 2. Zaremska, I. M.** (2011). *Movna kartyna svitu yak ob'iekt linhvistychnykh doslidzhen [Linguistic picture of the world as an object of linguistic research]*. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Serii 10: Problemy hramatyky i leksykologii ukrainskoi movy – Scientific journal of the National Pedagogical University named after M. P. Drahomanov. Series 10: Problems of grammar and lexicology of the Ukrainian language*, 7, 396-402 [in Ukrainian].
- 3. Vajsgerber, J. L.** (2004). *Rodnoj yazyk i formirovanie duha [Mother tongue and spiritual formation]*. Trans. Radchenko O. A. Moskow: Editorial URSS [in Russian].
- 4. Gumbol'dt, V. fon.** (2000). *Izbrannye trudy po yazykoznaniiu [Selected works on linguistics]*. Trans. Ramishvili G. V. Moskow: Progress [in Russian].
- 5. Selivanova, O.** (2006). *Suchasna linhvistyka: terminolohichna entsyklopediia [Modern linguistics: terminological encyclopedia]*. Poltava: Dovkillia–K [in Ukrainian].
- 6. Popova, Z. D., & Sternin, I. A.** (2007). *Kognitivnaya lingvistika [Cognitive linguistics]*. M.: AST: Vostok-Zapad [in Russian].
- 7. Babkin, A. M.** (1970). *Russkaya frazeologiya, ee razvitie i istochniki [Russian phraseology, its development and sources]*. L.: Nauka [in Russian].
- 8. Komlyk, N. Yu.** (2021). *Anhliiski pryslivia yak eksplikatory suriadnykh slovospoluchen iz yednalnym spoluchnykom and ta protystavnym but [English proverbs as explicators of consonant phrases with the adversative conjunction but and the cumulative conjunction and]*. *Visnyk LNU imeni Tarasa Shevchenka. Filolohichni nauky – Bulletin of Taras Shevchenko Lviv National University. Philological sciences*, 3 (341), 60-67 [in Ukrainian].
- 9. Ries, J.** (1927). *Was ist Syntax? Prag [in English]*.
- 10. English idioms.**

Kartky dlia vyvchennia anhliiskykh sliv [English idioms. Cards for learning English words]. Lviv: English Student [in English]. **11. Michael, McCarthy, & Felicity, O'Dell.** (2017). English idioms in use. Intermediate. Cambridge University Press [in English]. **12. Felicity, O'Dell, & Michael, McCarthy.** (2017). English idioms in use. Advanced. Cambridge University Press [in English].

Комлик Н. Ю. Англійські ідіоми із сурядними словосполученнями як репрезентанти англомовної картини світу

Дана стаття присвячена дослідженню семантичного наповнення сурядних словосполучень та їхньої ролі в процесі творення англійських ідіом як репрезентантів світосприйняття англійського соціуму.

Автором окреслено ключові аспекти трактування мовної картини світу у вітчизняному та зарубіжному мовознавстві. З'ясовано місце та роль фразеологічних одиниць, зокрема ідіом, у англомовній картині світу. Наголошено на цінності цих лексичних одиниць, оскільки вони не лише віддзеркалюють сфери життя суспільства, а й сприяють збагаченню особистості лінгвокраїнознавчою інформацією, допомагають пізнавати мову крізь призму сучасної живої комунікації, яка просякнута подібними одиницями мови. Простежено вияв сурядних словосполучень в англійських ідіомах та досліджено особливості їхнього формально-граматичного та семантико-синтаксичного рівня. Після проведеного аналізу авторка робить висновок, що в мові функціують ідіоми, у яких сурядні словосполучення є гомогенними, тобто обидва компоненти належать до однієї частини мови, переважно це іменникові, дієслівні та прикметникові словосполучення. Їхнє первинне значення як вільних словосполучень знівельовано в складі ідіом, тому останні належать до фразеологічних зрощень відповідно до загальновідомої класифікації фразеологічних одиниць. Зроблено зауваження, що зафіксовано випадки прояву сурядного зв'язку на рівні словосполучення між службовими словами – прийменниками, як це не дивно, але такі поєднання мають усі параметри за якими їх можна віднести до сурядних словосполучень „застиглої” природи.

Ключові слова: ідіома, мовна картина світу, семантико-синтаксичний рівень, сурядне словосполучення, формально-граматичний рівень, фразеологічні одиниці.

Комлык Н. Ю. Английские идиомы с сочинительными словосочетаниями как репрезентанты англоязычной картины мира

Данная статья посвящена исследованию семантического наполнения сочинительных словосочетаний и их роли в процессе создания английских идиом как репрезентантов мировосприятия английского социума.

Автором определены ключевые аспекты трактовки языковой картины мира в отечественном и зарубежном языкознании. Выяснено место и роль фразеологических единиц, в том числе идиом, в

англоязычной картине мира. Отмечено ценность этих лексических единиц, поскольку они не только отражают сферы жизни общества, но и способствуют обогащению личности лингвострановедческой информацией, помогают узнавать язык сквозь призму современной живой коммуникации, пропитанной подобными единицами языка. Прослежено проявление соответствующих словосочетаний в английских идиомах и исследована особенность их формально-грамматического и семантико-синтаксического уровня. После проведенного анализа автор делает вывод, что в языке функционируют идиомы, в которых соответствующие словосочетания являются гомогенными, т.е. их первоначальное значение как свободных словосочетаний нивелировано в составе идиомы, поэтому последние относятся к фразеологическим сращениям в соответствии с общеизвестной классификацией фразеологических единиц. Сделано замечание, что зафиксированы случаи проявления сочинительной связи на уровне словосочетания между служебными словами – предлогами. Как это ни странно, но такие сочетания имеют все параметры, по которым их можно отнести к сочинительным словосочетаниям „застывшей природы”.

Ключевые слова: идиома, языковая картина мира, семантико-синтаксический уровень, сочинительное словосочетание, формально-грамматический уровень, фразеологические единицы.

Komlyk N. Yu. English idioms with coordinate phrases as representatives of the English language picture of the world

This article is dedicated to the study of the semantic content of coordinate phrases and their role in the process of creating English idioms as representatives of the worldview of English society.

The author outlines the key aspects of the interpretation of the linguistic picture of the world in domestic and foreign linguistics. The place and role of phraseological units, in particular idioms, in the English language picture of the world are clarified. The values of these lexical units are emphasized, as they not only reflect the spheres of society but also contribute to the enrichment of the individual with linguistic information, help to learn the language through the prism of modern living communication, imbued with such units of language. The manifestation of coordinate phrases in English idioms is traced and the peculiarity of their formal-grammatical and semantic-syntactic levels is investigated. After the analysis, the author concludes that the language has idioms in which coordinate phrases are homogeneous, i.e. both components belong to the same part of speech, mainly nouns, verbs and adjective phrases. Their primary meaning as free phrases is leveled in the idioms, so the latter belong to the phraseological fusions according to the well-known V. Vinogradov's classification of phraseological units. It is noteworthy that there are cases of coordinate connection at the level of word combinations between functional words – prepositions. Not surprisingly,

but such combinations have all the parameters by which they can be attributed to fixed coordinate phrases.

Key words: idiom, linguistic picture of the world, semantic-syntactic level, coordinate phrase, formal-grammatical level, phraseological units.

Стаття надійшла до редакції 20.03.2022 р.

Стаття прийнята до друку 22.03.2022 р.

Рецензент – д. пед. н., проф. Кокнова Т. А.